

Гість: Ян Берназюк, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук, професор

Суверенний ШІ: від технологічної ідеї до питання стійкості держави

Частина I. Що таке суверенний ШІ

Сьогодні у міжнародному дискусії суверенний ШІ дедалі частіше розуміється не як повна технологічна ізоляція, а як здатність держави або союзу держав зберігати стратегічну стійкість і реальний вплив на критичні ШІ-спроможності. Ідеться передусім про контроль над інфраструктурою, обчислювальними ресурсами, даними, мовними моделями, процедурами тестування, кіберзахистом і безпечним впровадженням таких технологій.

Отже, суверенний ШІ - це не окремий продукт і не обов'язково «власна велика модель» держави. Насамперед це система контрольованих спроможностей, що дає змогу зменшити критичну залежність від зовнішніх постачальників, інфраструктурних обмежень тощо. Саме тому ця тема сьогодні безпосередньо пов'язана не лише з інноваціями, а й із цифровим суверенітетом, кіберстійкістю, захистом персональних даних і довірою до державних інституцій.

Ключовими ознаками суверенного ШІ є стратегічний контроль над критичними ШІ-можливостями; гарантований доступ до обчислювальних потужностей; контроль над даними, моделями та їх національною і мовною придатністю; територіально або операційно контрольована інфраструктура; інституційна спроможність оцінювати, тестувати, сертифікувати й супроводжувати безпечно використання передових ШІ-систем.

Підйом штучного інтелекту додає новий вимір цьому виклику. Системи штучного інтелекту, навчені на непрозорих наборах даних, керовані приватними постачальниками або розміщені на іноземній інфраструктурі, вводять невід'ємні вразливості. Вони можуть спотворювати інституційну мову, правові традиції або генерувати результати, які підривають, а не підтримують законодавчу та адміністративну цілісність. Для парламенту, який має продемонструвати демократичну легітимність за найвибагливіших обставин, ці ризики є реальними.

Частина II. Міжнародна практика розбудови суверенного ШІ

Міжнародна практика показує, що моделі розбудови суверенного ШІ можуть бути різними.

Індія демонструє один із найвиразніших прикладів поєднання sovereign compute і sovereign model. Держава не лише використовує готові іноземні рішення, а й створює власну базу: розгортає національну мережу обчислювальних центрів та розвиває BharatGen - державний мультимовний ШІ-проект, здатний працювати багатьма офіційними мовами країни. Це приклад того, як поєднання державних інвестицій і технологічного контролю формує фундамент цифрової автономії.

Велика Британія обрала інший підхід: не створення єдиної державної моделі, а зміцнення контролю над критичними ланками ШІ-екосистеми, підтримку національних ШІ-компаній та інвестиції у власний сегмент AI value chain. Це показує, що суверенність може формуватися не лише через «державну модель», а й через розвиток власного ринку, інфраструктури та інвестиційної спроможності. У цьому випадку акцент робиться не на технологічній замкненості, а на тому, щоб ключові вузли створення, впровадження та підтримки ШІ-рішень не перебували повністю поза національним впливом.

Франція демонструє один із найбільш комплексних європейських підходів: поєднання суверенної ШІ-інфраструктури та спеціалізованих інституцій для оцінювання безпеки й надійності ШІ-систем. У цьому випадку суверенний ШІ постає як поєднання infrastructure, evaluation capacity та governance.

Литва є показовим прикладом ефективної моделі підходу до дослідження питання. Проєкт LitAI Factory передбачає розвиток високопродуктивних обчислень, систем зберігання даних і доступу до обчислювальних прискорювачів у межах європейської мережі AI Factories. Цей підхід демонструє модель «суверенності через інтеграцію», а не через ізоляцію. У практичному вимірі це означає, що навіть держава без надвеликих власних ресурсів може зміцнювати цифрову автономію, якщо забезпечує контрольований доступ до критичної інфраструктури, власних даних і процедур безпечного використання AI в межах союзницької технологічної екосистеми.

Частина III. Україна: від концепції до практичної політики

Для України ця тема вже має не лише перспективний, а й цілком практичний вимір. Міністерство цифрової трансформації України за останній період уже здійснило низку конкретних кроків у напрямі формування екосистеми суверенного ШІ. Зокрема, розпочато співпрацю з NVIDIA для розбудови національної ШІ-інфраструктури на базі архітектури NVIDIA Horner для майбутніх обчислювальних центрів; водночас окремим державним пріоритетом визначено створення української великої мовної моделі (LLM) як інструменту зміцнення позицій української мови в цифровому просторі та державних сервісах. Паралельно Мінцифра публічно наголошує, що за останній рік Україна перейшла від обговорення до впровадження реальних ШІ-рішень для держави, зокрема у сфері безпеки та оборони - від аналізу супутникових знімків до систем розпізнавання об'єктів. Окремим напрямом став новий етап співпраці з Microsoft, який охоплює використання хмарних рішень Azure для безперервності роботи державних структур, посилення кіберзахисту та інтеграції ШІ-інструментів у державне управління.

Крім того, вже анонсовано підхід до створення малих спеціалізованих мовних моделей для судової сфери, які мають навчатися у безпечному середовищі без ризику витоку персональних даних. Водночас принципово важливо, щоб такі системи використовувалися виключно для інформаційно-аналітичної, довідкової, організаційної та технічної підтримки діяльності суду, а

не для делегування ШІ оцінки доказів, правової кваліфікації обставин справи чи формування судового рішення по суті.

Саме сукупність цих кроків свідчить, що в Україні суверенний ШІ починає формуватися не лише як концепція, а як практична державна політика.

Частина IV. Суверенний ШІ у сфері правосуддя

Для сфери правосуддя ця тема є особливо чутливою. Тут прийнятним є не будь-який ШІ, а лише такий, що не втручається у внутрішнє переконання судді, не підмінює оцінку доказів, не стосується процесу ухвалення судового рішення і не створює ризику витоку персональних даних чи службової інформації. Саме тому для судової системи суверенний ШІ означає передусім контроль над даними, інфраструктурою, мовними моделями, кіберзахистом і процедурами безпечного використання. Без цього цифровізація може послабити, а не зміцнити незалежність, довіру і безпеку правосуддя.

Такий підхід уже простежується і в українських нормативних та інституційних документах. Зокрема, Кодекс суддівської етики та його офіційний коментар визначають межі допустимого використання технологій ШІ суддею, а внутрішні акти судової влади та судових установ акцентують на необхідності захисту інформації з обмеженим доступом, забороні автоматичного створення процесуальних документів і неприпустимості делегування ШІ функції судового рішення.

Частина V. Висновок

У підсумку суверенний ШІ слід розглядати не як технологічний символ престижу і не як короткочасний інноваційний тренд, а як новий вимір незалежності. У XXI столітті держава - це не лише суб'єкт, що має територію, інституції, армію і законодавство, а й суб'єкт, який здатен зберігати контроль над критично важливою цифровою інфраструктурою, даними, моделями та правилами їх безпечного використання. Саме в цьому контексті суверенний ШІ поступово перетворюється на питання не лише технологічного розвитку, а й національної безпеки, правової визначеності та інституційної стійкості.